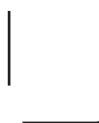

A photograph of a historic brick building with a tower and two cows in the foreground. The building is made of red brick and features a prominent tower with a conical roof. The tower has several arched windows and a large arched doorway at the base. The roof of the building is covered in grey tiles. In the foreground, two cows are standing on a gravel path. The cow on the left is white with brown patches, and the cow on the right is brown with white patches. Both cows have yellow ear tags. The background shows green trees and a cloudy sky.

**MASTERPLAN
KASTEELLANDSCHAP ASTEN**

MASTERPLAN KASTEELLANDSCHAP ASTEN

In opdracht van de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten

Arnhem/Asten, maart 2004

VLAARDINGERBROEK & WEVERS
creativity in conservation

bosch stabbers

Het bekoorlijke landschap dat ik vanochtend zag, bestaat ongetwijfeld uit ongeveer twintig tot dertig boerderijen. Miller bezit dit veld, Locke dat ginds en Manning het bos erachter. Maar geen van hen is eigenaar van het landschap. De horizon heeft een eigenschap die niemand heeft behalve diegene die alle delen kan integreren ...
R.E. Emerson

Woord vooraf

Het Masterplan Kasteellandschap Asten is een initiatief van de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten (SBKA). Het is een resultaat van 9 maanden overleg tussen de bewoners en de gebruikers van het kasteellandschap: de bewoners van de kasteelboerderij en de boeren en tuinders uit de onmiddellijke omgeving. Dit Masterplan wordt dan ook gedragen door alle in de colofon genoemde bewoners-participanten.

Ook de voor dit gebied relevante instanties, zoals de stuurgroep Heusden, de gemeente Asten, de provincie Noord-Brabant, het waterschap Aa en Maas, het Brabants Landschap, de Stichting Toeristisch Actief Asten, de VVV, en de Adviesraad SBKA hebben op verschillende momenten een ondersteunende en/of adviserende rol gespeeld in dit proces. Hoogtepunt in het traject was de workshop *Kasteellandschap Asten: Oude wortels, nieuwe tradities* op 29 oktober 2003 met medewerking van verschillende externe deskundigen.

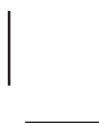
Het Masterplan is opgesteld door bureau Bosch Slabbers tuin- en landschapsarchitecten in samenwerking met architectenbureau Vlaardingerbroek en Wevers. Zij hebben daarbij dankbaar gebruik kunnen maken van het landschapshistorisch onderzoek van Bas Hollander (Wageningen Universiteit).

Naast de verbetering van de bouwkundige en landschappelijke kwaliteit van het kasteelcomplex streeft dit Masterplan nadrukkelijk naar een diepere en bredere beleving van de eigen geschiedenis en identiteit onder de Astense en Heusdense bevolking. Om die reden heeft de Stichting Bernardine Beenackers-Heeren van Kleioskoop Erfgoededucatie gevraagd een historische lesbrief te ontwikkelen in overleg met en voor de omliggende scholen. Dit alles om aan te tonen dat het hier niet louter en alleen gaat om het behoud van een vergaan kasteel van stenen maar vooral ook om de verdere ontwikkeling van levende cultuurhistorie van en door mensen.

Dit initiatief is financieel mogelijk gemaakt door een projectsubsidie Belvedere en financiële ondersteuning van het EU fonds Leader+.

Graag wil ik subsidiegevers, uitvoerders, participanten en alle andere betrokkenen en deskundigen bedanken voor de constructieve samenwerking in dit unieke project.

Jos Gommans
Projectleider

0

Inhoudsopgave

	WOORD VOORAF	5
1	INLEIDING	9
2	ANALYSE	13
3	KWALITEITEN EN KNELPUNTEN	29
4	ONTWIKKELINGEN	43
5	VISIE	47
6	UITWERKING KASTEELLANDSCHAP	51
7	UITWERKING KASTEELTERREIN	61
8	UITWERKING RUINE	75
9	ERFGOEDEEDUCATIE	79
10	PROJECTEN	81
	COLOFON	89

1

Inleiding

Tussen Asten en Heusden ligt, verscholen in het groen, het voormalig Kasteel Asten. Het landgoed ligt in het dal van de Voordeldonksche Broekloop, een zijtak van de Aa. Het centrum van het landgoed wordt gevormd door een ruïne, omgeven door een gracht. In de voorburcht, vroeger in gebruik als boerderij, is een aantal woningen gerealiseerd. Een deel van de bewoners heeft zich verenigd in de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten.

Landschap in ontwikkeling

Kasteel en voorburcht zijn bijzondere monumenten. De ontwikkelingen op en rondom het kasteelterrein hebben er echter toe geleid dat de bestaande en historische kwaliteiten onder druk zijn komen te staan. Van oudsher was er een nauwe relatie tussen kasteel en omringend landschap. In de huidige situatie is daar steeds minder sprake van; de ruïne ligt verstopt in het groen en het oorspronkelijke beekdal is slecht herkenbaar als gevolg van oprukkende kassenbouw, verstedelijking en aanpassingen in het watersysteem. Ook het kasteelterrein zelf is aan veranderingen onderhevig. De transformatie van de boerderij naar een tiental wooneenheden heeft consequenties voor het kasteelterrein. De woonfunctie stelt andere eisen aan de terreininrichting die niet zonder meer zijn in te passen. Parkeren, opslag en de relatie openbaar-privé zijn zaken die op een betere manier opgelost moeten worden.

De bijzondere kwaliteiten van de plek en hierboven geschetste ontwikkelingen zijn voor de Stichting aanleiding geweest een project te starten onder de titel: "Kasteellandschap Asten: Oude wortels, nieuwe tradities".

Belvedere-project

De opgave voor het kasteellandschap Asten sluit nauw aan bij het gedachtegoed zoals dat is vastgelegd in de rijksnota Belvedere. Belvedere staat voor een nieuwe ontwikkelingsgerichte benadering van de cultuurhistorie. Uitgangspunt is de ruimtelijke dynamiek die Nederland eigen is. Van daaruit wordt bekeken hoe de cultuurhistorie als inspiratiebron de ruimtelijke inrichting kan versterken. En omgekeerd hoe bijvoorbeeld nieuwe ruimtelijke functies kunnen bijdragen aan behoud van het erfgoed. Deze nieuwe denk- en werkwijze wordt ook wel "behoud door ontwikkeling" genoemd.

Masterplan

De kwesties die op het kasteelterrein en in het omliggende landschap spelen zijn zeer divers van aard. Naast ontwikkelingen op het gebied van kassenbouw en verstedelijking gaat het bijvoorbeeld ook over houtopslag en de inrichting van de binnenplaats. Sommige ruimtelijke vraagstukken hebben vooral een relevantie voor de bewoners van de voorburch, voor andere zaken zijn ook boeren, tuinders, gemeente, provincie en waterschap een partij. Met het Masterplan wordt beoogd een visie op het kasteel en omgeving te formuleren die kan dienen als kapstok voor diverse uitwerkingen en deelprojecten. Het Masterplan wil bestaande kwaliteiten veilig stellen en versterken, ruimtelijke knelpunten oplossen en waar mogelijk en wenselijk ontwikkelingen aangrijpen om nieuwe kwaliteiten te realiseren. Doelstelling is hiermee een beeld te schetsen van een nieuw kasteel-landschap waarin de verschillende betrokken partijen zich herkennen en waarvoor zij zich hard willen maken, en dat gebruikt wordt als vertrekpunt voor verdere planvorming in het gebied.

Drie schaalniveau's

In het Masterplan wordt onderscheid gemaakt tussen drie schaalniveau's: het kasteel-landschap, het kasteelterrein en de ruïne.

Het Kasteellandschap betreft het kasteel in zijn omgeving, grofweg gaat het hierbij om het gebied tussen Asten en Heusden en tussen de Aa en de N279.

Het Kasteelterrein beslaat de direct aanliggende terreinen rondom ruïne en voorburch: de ruimte binnen de grachten, het kasteelbos, de tuinen behorend tot de bewoners en het parkeerterrein met wekje voor de voorburch.

Met de Kasteelruïne wordt de feitelijke ruïne bedoeld, inclusief het eiland dat wordt gevormd door de binnenste gracht.

Proces

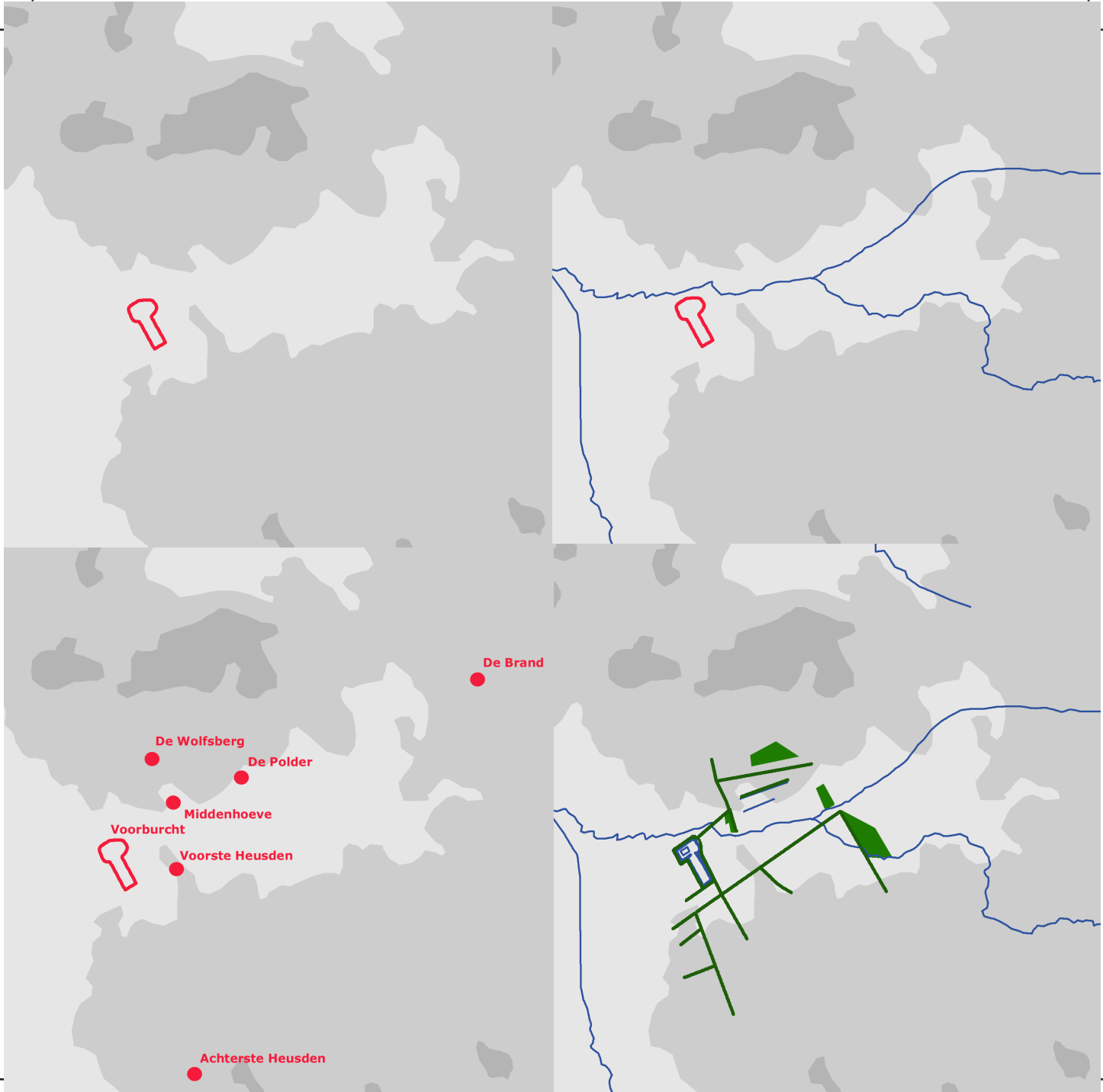
Het Masterplan is tot stand gekomen in nauw overleg met de diverse betrokken partijen. Bewoners van de voorburcht, omwonenden, boeren en tuinders, dorpsraad, gemeente, provincie, waterschap en VVV zijn op verschillende momenten in het planproces betrokken bij het maken van keuzes en het zoeken naar oplossingen. Zo is er een bijeenkomst geweest over de kwaliteiten en knelpunten en in een later stadium een workshop over mogelijke oplossingsrichtingen. Tijdens deze sessies is duidelijk geworden dat er deels strijdige belangen zijn, maar vooral werd ook bereidheid getoond gezamenlijk te zoeken naar oplossingen om het Kasteellandschap van Asten een kwaliteitsimpuls te geven.

Opbouw van het rapport

Het rapport begint met een analyse van het kasteellandschap (H2). Hierin wordt duidelijk hoe het kasteel en omliggend landschap zich in de loop der tijden hebben ontwikkeld. Vervolgens worden de belangrijkste kwaliteiten en knelpunten van zowel het landschap als het kasteelterrein geduid (H3).

Daarna wordt een aantal van de belangrijkste ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied benoemd (H4). Vervolgens wordt de visie op het Kasteellandschap Asten verwoord (H5). Als uitwerking hiervan wordt vervolgens ingegaan op het Kasteellandschap (H6), het Kasteelterrein (H7) en de Ruïne (H8). Na een korte uitweiding over het project erfgoed-educatie (H9) wordt besloten met een projectenlijst (H10).

Schetsen van de verschillende bouwwerken binnen en rondom het kasteelterrein zijn opgenomen in een apart schetsboek. Deze schetsen zijn in een volgende fase te gebruiken als referenties bij mogelijke uitwerkingen van deeltrajecten.

2

Analyse

2.1 Het kasteellandschap

Het "Huys te Asten" wordt voor het eerst genoemd in 1399. Het vormt het meest zuidelijk gelegen kasteel in een reeks landgoederen langs de Aa.

Al deze kastelen zijn bewust gesitueerd in het beekdal, omdat de natte omstandigheden een van nature goede verdediging boden. Het kasteel Asten bevindt zich op een kleine verhoging in het landschap, juist daar waar het beekdal van de Voordeldonkse Broekloop uitmondt in het dal van de Aa.

De natuurlijke omstandigheden zijn van oudsher bepalend geweest voor het grondgebruik. De akkers en vrijwel alle bebouwing bevinden zich op de hoge drogere gronden langs de randen van het beekdal. De natte beekdalen zijn vooral in gebruik als hooi- en weiland.

In zijn hoogtijdagen vormt het Kasteel het politieke en economische centrum van de "Heerlijkheid Asten". Het kasteel Asten is in de loop der eeuwen vele malen verbouwd. Zijn hoogtepunt beleeft het rond 1600 wanneer het kasteel verbouwd wordt tot een adellijk buitenverblijf. Hierbij krijgt ook de voorburch met zijn karakteristieke toren zijn huidige vorm. In hun heerlijkheid bezitten de heren van Asten vele goederen en rechten waaraan zij inkomsten onttelen. Behalve het kasteel en voorburch behoren een aantal pachtboerderijen, een wind- en watermolen en een warande (jachtterrein) tot het landgoed. Het is ook in deze tijd dat de even kleurrijke als beruchte kasteelheer Bernard van Merode het landgoed weet uit te breiden mede dankzij onteigeningen van door hem vervolgd en gemartelde heksen en tovenaars.

Vanaf de 18^e eeuw takelt het kasteel steeds verder af doordat het geen permanente bewoning meer kent. Het komt in bezit van Hollandse regenten die het enkel nog als zomer- en jachtverblijf gebruiken.

Het kasteel wordt door de bevolking van Asten gebruikt als steengroeve, zodat in de 19^e eeuw enkel nog een zwaar gehavend gebouw rest.

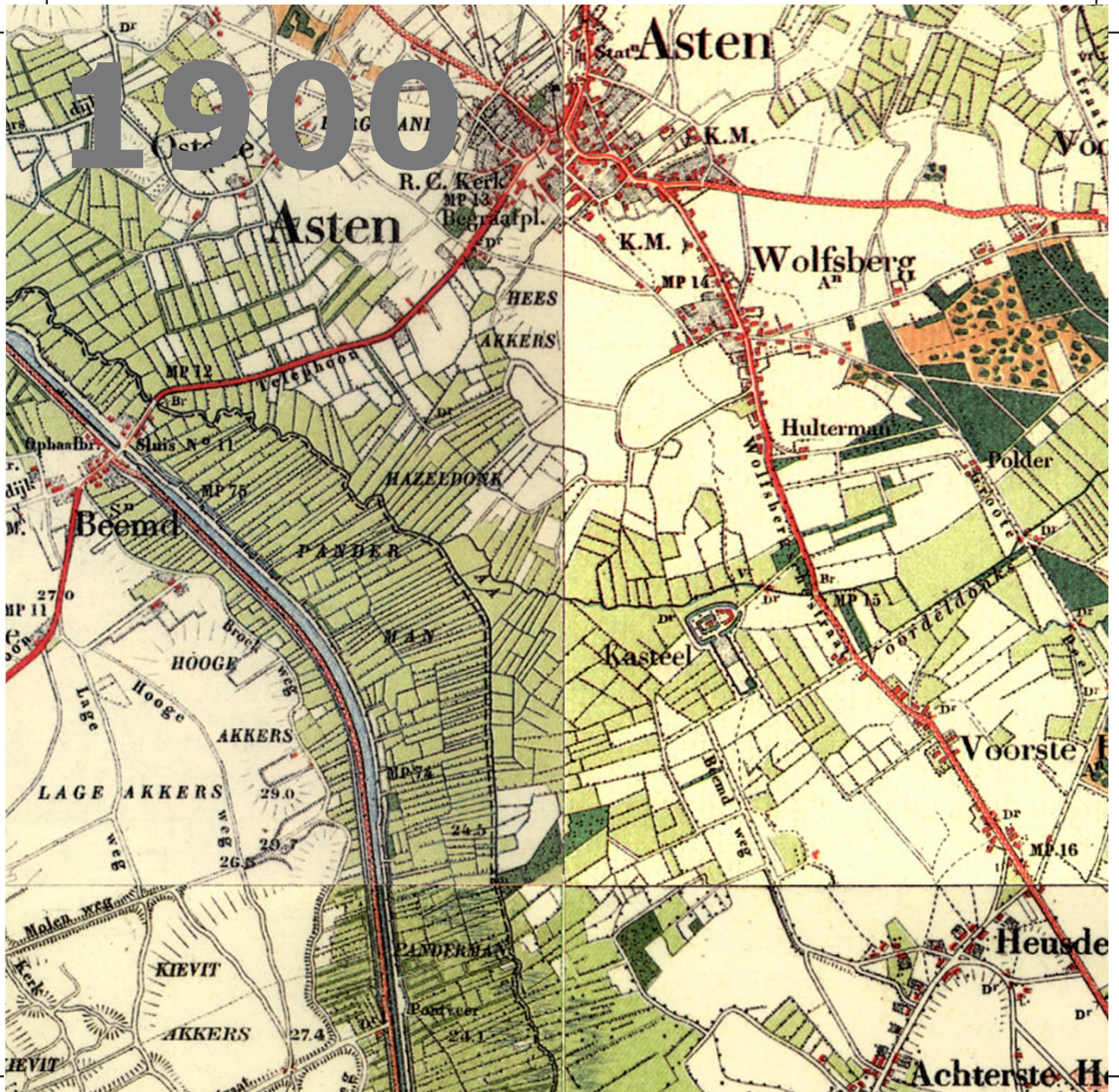
1850

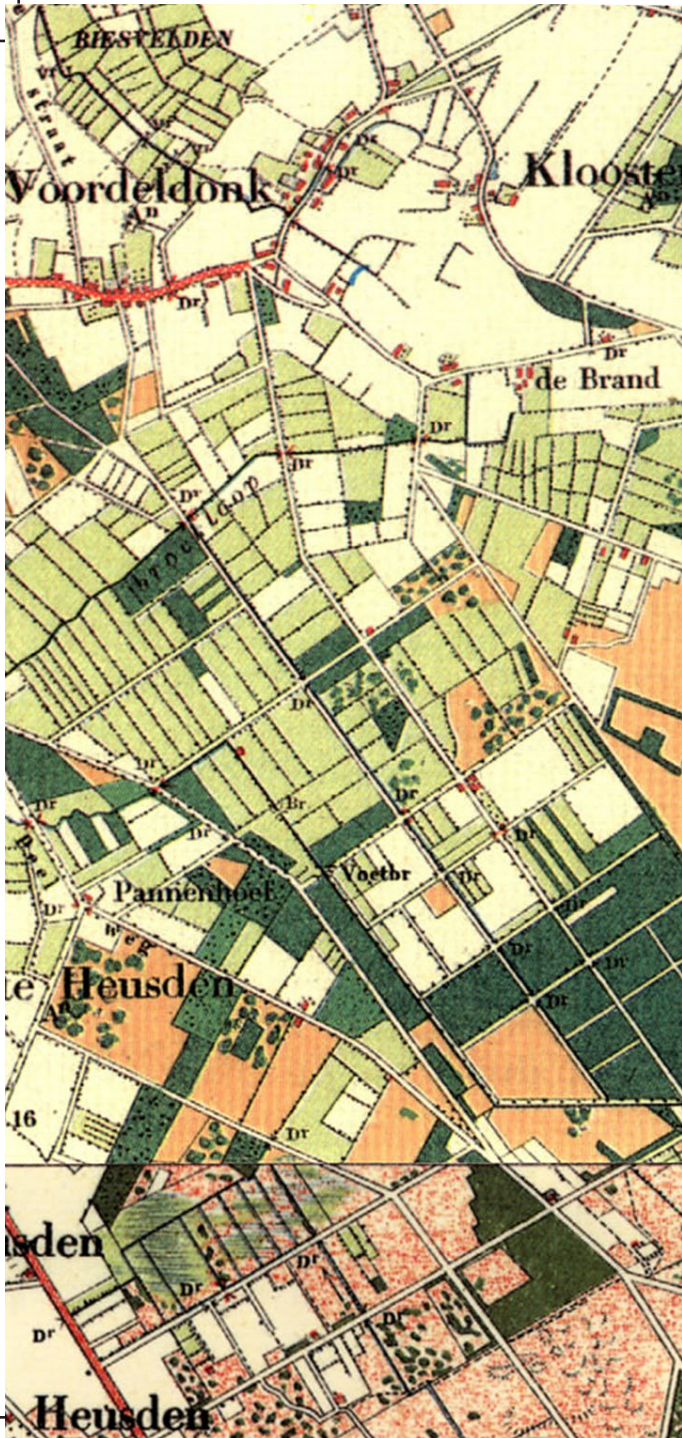

Het kaartbeeld van omstreeks 1850 geeft een beeld van het landschap van voor de industrialisatie en de uitvinding van kunstmest en prikkeldraad. De beekdalen vormen een kleinschalige wereld van houtwallen en heggen, die zich duidelijk onderscheidt van de open akkers op de hogere gronden. De kernen Asten van Heusden hebben een beperkte omvang en de woeste gronden van de Peel zijn nog niet ontgonnen. Het kasteelterrein en het omliggende landschap zijn nauw met elkaar verbonden. Een uitgebreid lanenstelsel verbindt het kasteelhoeve met de omliggende landbouwgronden en de nabijgelegen kernen van Asten en Heusden. De Voordeldonksche Broekloop doorsnijdt het landgoed en vormt de ruggengraat van het kasteellandschap.

1900

Op de kaart van omstreeks 1900 is te zien dat de ontginning van de Peel voortdert. Opvallend zijn de grote boscomplexen, die zijn aangelegd ter verbetering van de vruchtbaarheid van de grond. Een ander nieuw boscomplex ligt ten oosten van de Wolfsberg, waarmee het stuifzandgebied "De Bergen" is bebost. Een gedeelte van de Voordeldonkse Broekloop is verlegd. Het kasteel is via een smal voetpad, dat slingert tussen akkers en weilanden, verbonden met de kernen Asten en Heusden.

1950

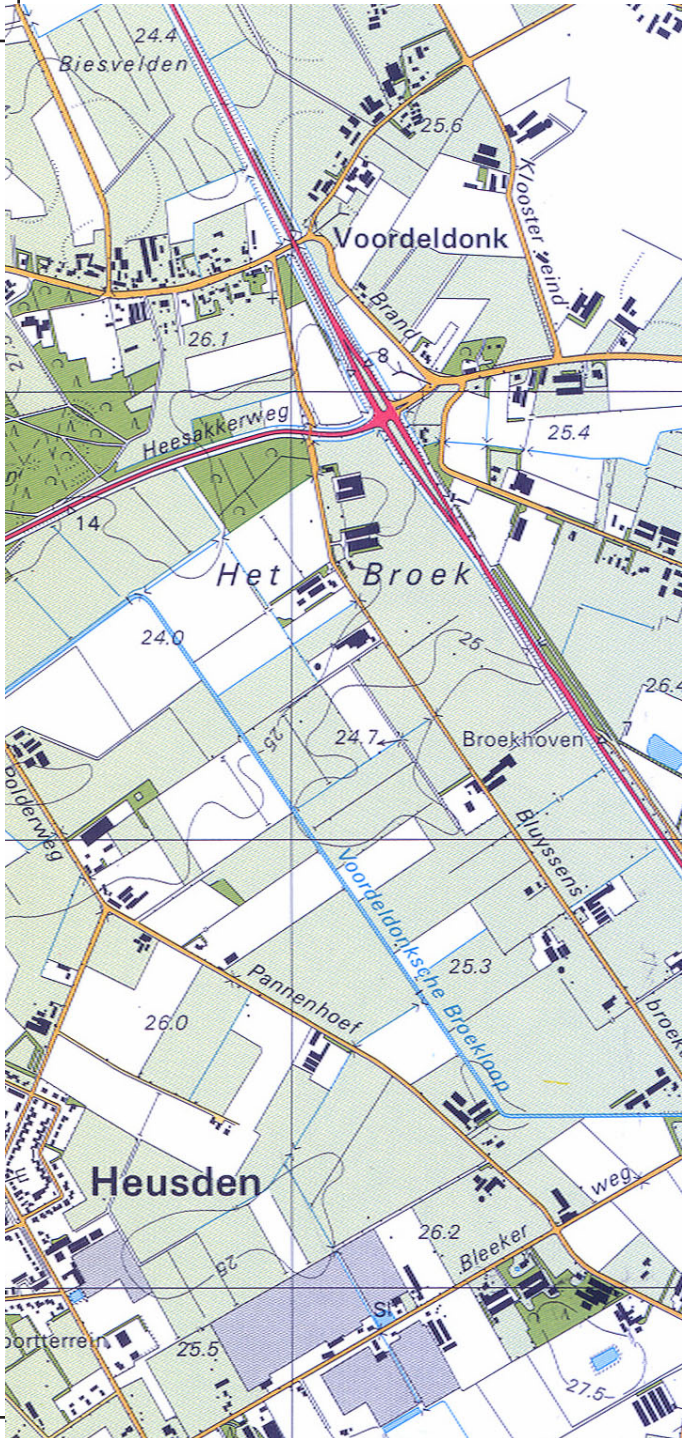

In de periode tussen beide wereldoorlogen wordt gestart met de reconstructie van het kasteel. Na enkele jaren van bewoning wordt de reconstructie van kasteel, aan het einde van de oorlog in 1944, in puin gelegd. Het kasteel wordt daarna niet meer opgebouwd.

Op het kaartbeeld uit 1950 staat bij het kasteel dan ook de aanduiding "vervalen". Vergelijking van dit kaartbeeld met dat van 1900 laat zien dat de ontginning van de Peel is voltooid en dat de tijdelijke ontginningsbossen zijn verdwenen. Er is sprake van een beperkte schaalvergroting binnen de landbouw; de kavelmaten in de beekdalen zijn vergroot, de meanderende loop van de Aa is rechtgetrokken en hier en daar vindt er akkerbouw plaats in de voorheen te natte beekdalen. Het stelsel van secundaire wegen is aanmerkelijk uitgebreid. Het voetpad van het kasteel naar Asten en Heusden is echter verdwenen.

Na 1950 hebben er grote veranderingen in het landschap plaatsgevonden. Het meest opvallend is de groei die de kernen Asten, Heusden en Someren hebben doorgemaakt. Nieuwe infrastructuur zoals hoogspanningsleidingen, de rondweg en de N279 hebben zich gevoegd in het landschap. In directe nabijheid van het Kasteel zijn grote glastuinbouwbedrijven verschenen, waardoor het kasteel wordt afgesneden van het dal van de Aa. Het beekdal van de Voordeldonksche Broekloop is nauwelijks meer herkenbaar; de fijnmazige beplanting is verdwenen, het grondgebruik onderscheidt zich niet meer van de hogere gronden.

In 1984 is de kasteelboerderij verkocht aan een groep particulieren. De noordvleugel is verkocht aan de toenmalige pachter, de zuidvleugel aan een aantal gezinnen. Inmiddels zijn in beide vleugels woningen gecreëerd.

2.2 Het kasteelterrein

Van de inrichting van het kasteelterrein in vroeger tijden is niet veel bekend. Uit het beschikbare topografische kaartmateriaal is wel een aantal zaken af te leiden.

Op de kaart van 1850 is het kasteelterrein in zijn geheel omgeven door een (brede) gracht. Aan de buitenzijde van deze gracht is een laanbeplanting weergegeven; ook aan de noordzijde. Het huidige kasteelbos heeft een open karakter en is in tweeën gedeeld. De noordelijke helft heeft de aanduiding tuin/erf en het lijkt alsof er bebouwing op staat. De zuidelijke helft is in gebruik als bouwland.

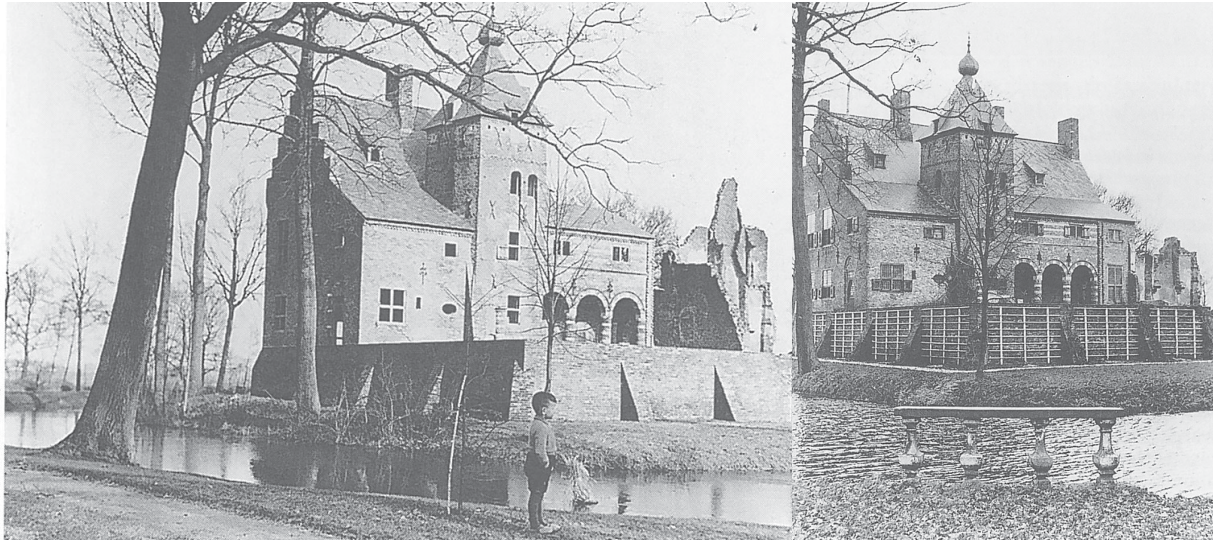
Op de kaart van 1900 is niet veel veranderd; de laanbeplanting aan de noordzijde lijkt verdwenen en het wandelpad langs het kasteel is zichtbaar. Op de kaart staat de aanduiding "vonder" bij de oversteek over de broekloop van deze route. Hiermee wordt een "losse" brug bedoelt, meestal in de vorm van een houten plank.

Het kasteelbos laat de zelfde tweedeling zien: (moes)tuin en bouwland. In de meest zuidoostelijke hoek van het huidige kasteelbos is een stukje beplant. Op de ruimte tussen de grachten staan (laan)bomen weergegeven

De luchtfoto laat het kasteelterrein en directe omgeving anno 1934 zien. Ondanks het winterbeeld is de beplanting duidelijk zichtbaar. Veel restanten van perceelrandbeplantingen zijn aanwezig, direct langs de beek staan verschillende solitaire bomen. De noordelijke kasteellaan is recent aangeplant en het lijkt erop dat de zuidelijk laan ten tijden van de foto wordt aangeplant. Het terrein direct ten zuiden van het kasteel, dat wat nu bekend staat als het kasteelbos is in gebruik als akker, moestuin en boomgaard.

Foto's uit de jaren veertig laten de herbouwde situatie van het kasteel zien. Het is goed zichtbaar dat de directe omgeving van het kasteel een meer open karakter had dan in de huidige situatie. Zowel op het terrein van het kasteel zelf als in het gebied tussen de grachten staan slechts enkele bomen, zonder onderbegroeiing. Dit wordt nog eens bevestigd door de onlangs opgedoken film van De Vries uit eind jaren dertig. Vanaf het kasteel zijn er zichten naar het omliggende landschap mogelijk en ook vanuit het landschap moet het kasteel zichtbaar zijn geweest.

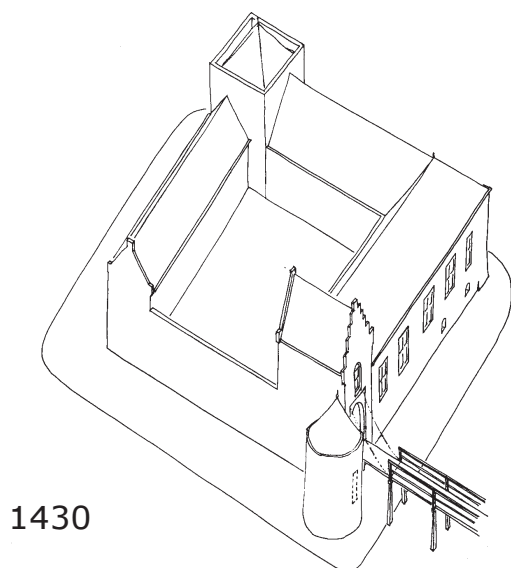
De kaart uit 1950 laat geen onderscheid meer zien tussen het noordelijk en het zuidelijk deel van het huidige kasteelbos. In de meest zuidoostelijke hoek van het huidige kasteelbos is een bouwwerk gesitueerd.

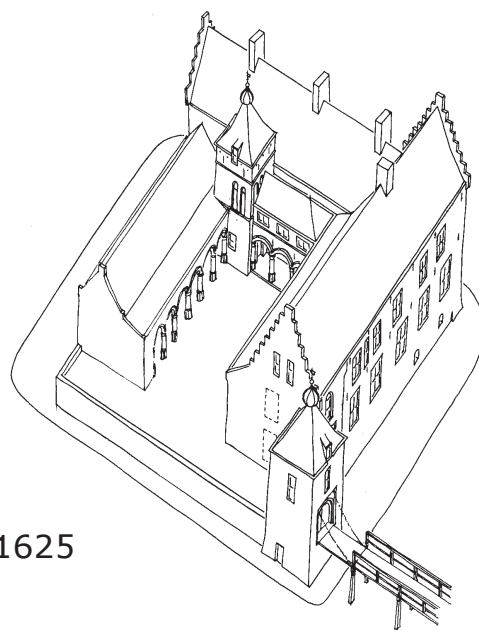
Het recente kaartbeeld laat op onderdelen een sterk gewijzigd beeld zien. Het kasteel terrein heeft voor een belangrijk deel de aanduiding bos gekregen. Dit geldt voor het gehele zuidelijke deel tussen de lanen en de zuidelijke gracht, voor het ruïne-eiland en voor een belangrijk deel van het gebied tussen de grachten.

Sinds halverwege de jaren tachtig de boerderij een woonfunctie heeft gekregen voor meerdere huishoudens heeft ook de terreininrichting een aantal aanpassingen ondergaan. De ruimte tussen de zuidelijke vleugel en de gracht is in gebruik genomen als (afzonderlijke) tuinen. De zone tussen de Broekloop en de noordelijke gracht / kasteellaan is in ruimtelijke zin bij het kasteelterrein betrokken; daar waar op het kaartbeeld uit 1950 nog een weide is ingetekend is dit gebied in de huidige situatie ingericht als tuin/erf behorende bij de noordelijke vleugel van de boerderij.

De binnenplaats heeft langs de gevels een strook met voortuintjes gekregen. Het parkeren voor de bewoners van de zuidelijke vleugel vindt plaats in de oprijlaan. In de ruimte tussen de grachten zijn bergingen, opslag en een moestuin terechtgekomen. De ruïne zelf is gehuld in het groen en vormt het schilderachtige decor voor fotosessies en rondleidingen. Vanwege het kwetsbare karakter van de ruïne is deze alleen op afspraak en onder begeleiding te betreden. De enige toegang tot de ruïne is via het poortgebouw, over de binnenplaats.

1430

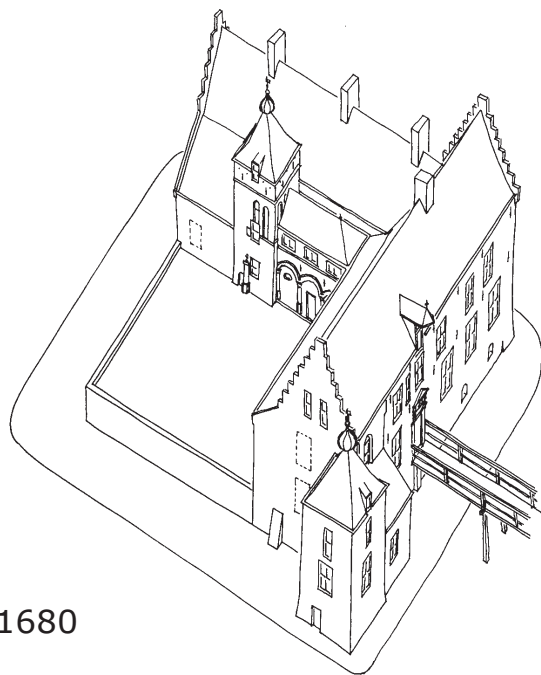

1625

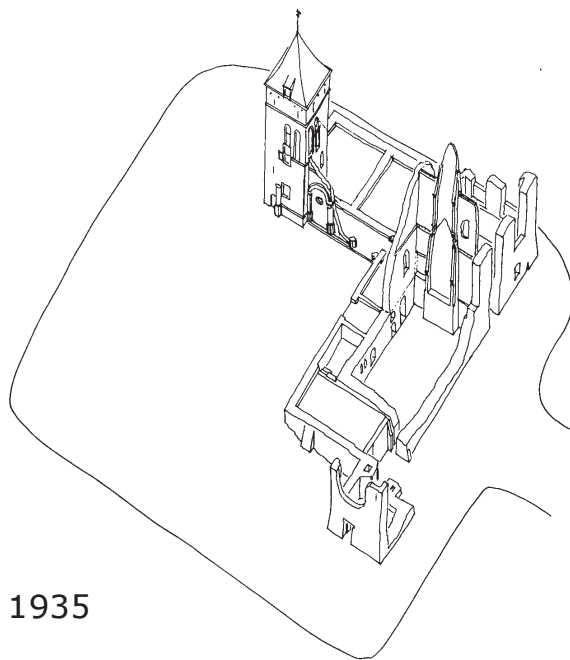
2.3 Het kasteelcomplex

Het huidige kasteel gaat terug tot in de vroege 15de eeuw en werd direct als het huidige vierkant complex gebouwd. Het werd gebouwd als opvolger van een houten gebouw, vermoedelijk een boerderij op een hoger gelegen plek in het beekdal. Het vierkante kasteel kon door jaarringonderzoek van de brugpalen gedateerd worden omstreeks 1430. Het bestond uit 3 vleugels van één bouwlaag hoog rondom een binnenplaats en kende een poortgebouw, geflankeerd door een ronde uitspringende toren. Van de omgeving van het kasteel zijn weinig gegevens bekend. Het is mogelijk dat er nog geen kasteelhoeve bestond, aangezien de oudste kasteelpoort precies in het verlengde van de huidige oprijlaan ligt en de huidige voorburch uit omstreeks 1600 dateert.

De tweede bouwfase vond in de periode 1575-1625 plaats. Tijdens deze bouwcampagne, die gedurende 50 jaar fasegewijs tot stand kwam, werd het middeleeuwse huis gemoderniseerd tot een renaissance slot. Hiertoe werden twee torens en drie galerijen gebouwd en werden de bestaande vleugels met een verdieping verhoogd. Tevens werd de huidige kasteelhoeve met poorttoren en tweede omgrachting aangelegd. Het echtpaar Catharina van Brederode en Bernard van Merode waren verantwoordelijk voor deze bouwactiviteiten en vormden het hoogtepunt in de bouwkundige ontwikkeling van het kasteelcomplex.

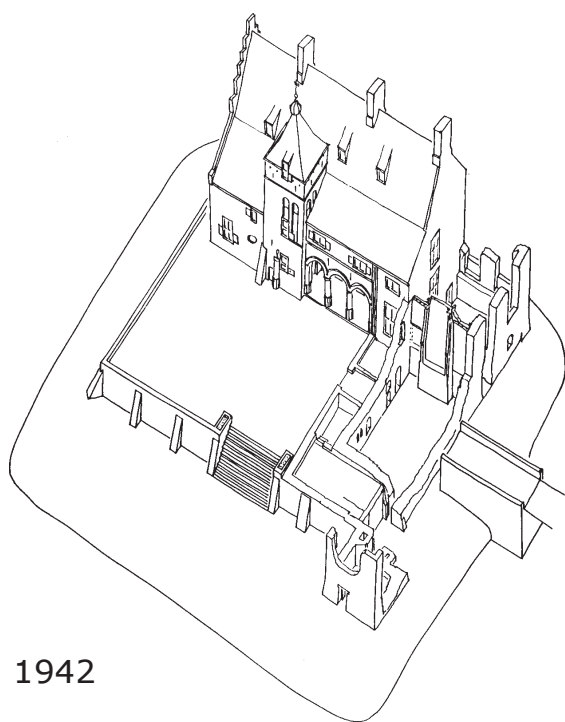

1680

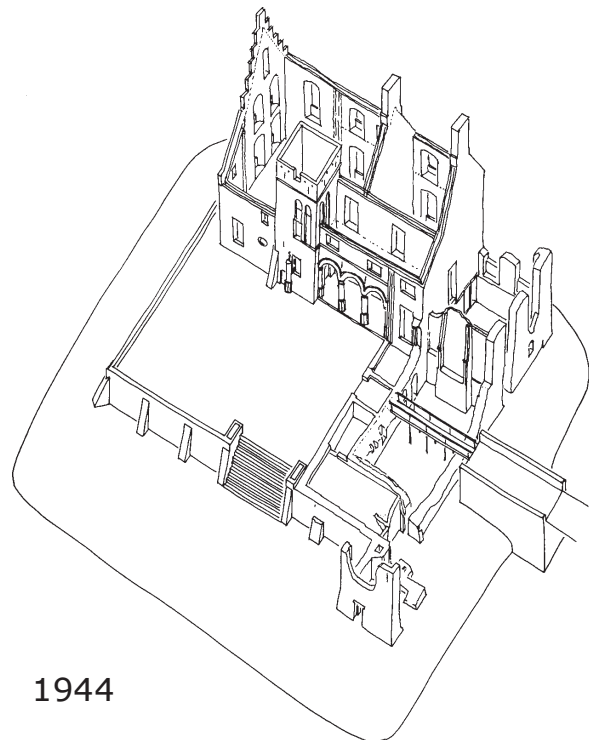

1935

Omstreeks 1680, wanneer Everard van Doerne het kasteelcomplex door vererving verkrijgt, vindt wederom een verbouwing plaats. Hierbij wordt de kasteelbrug verplaatst naar zijn huidige plaats. Vermoedelijk wordt het kasteel verkleind door afbraak van de westvleugel. In het begin van de 18de eeuw wordt nog groot onderhoud aan het kasteelcomplex uitgevoerd, maar daarna vervalt het hoofdgebouw geleidelijk. Nadat het kasteel in het midden van de 19de eeuw verlaten is, wordt het door de lokale bevolking als steengroeve benut.

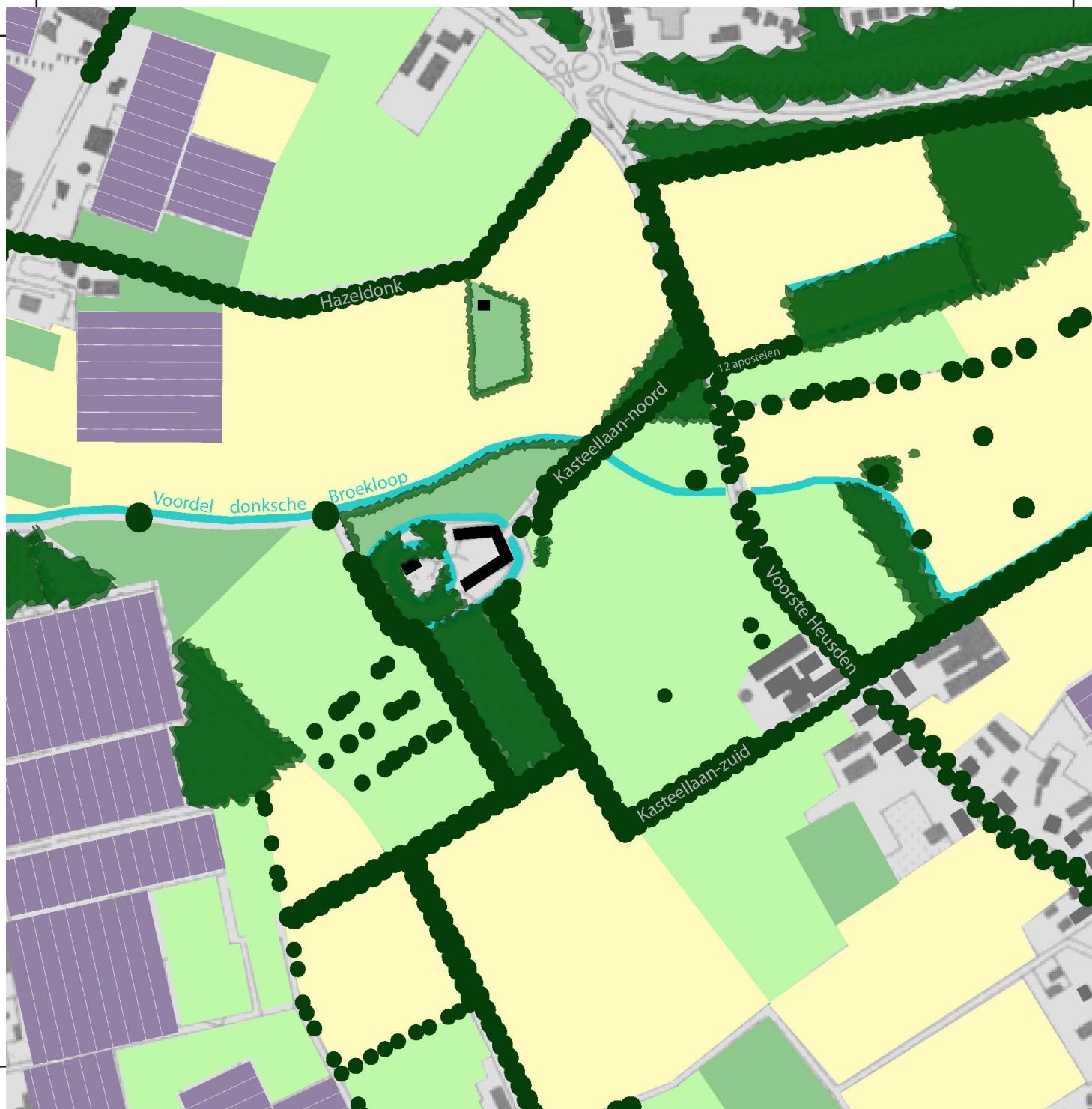

1942

1944

In 1935 resteren nog slechts de kelders, de traptoren en delen opgaand muurwerk. De toenmalige eigenaar, baron Clemens Van Hövell tot Westerflier, besloot de herbouw ter hand te nemen en liet de architecten Lambert en Hugo de Vries uit Helmond een herbouwplan maken. In de jaren 1935-1942 werd de noordvleugel herbouwd. Helaas brandde deze in de nacht van 4 op 5 oktober 1944 door fosforgranaten van een Duitse patrouille geheel uit, en is het kasteel sindsdien wederom een ruïne. Er bestaan nu in feite twee ruïne-delen : de 15de-eeuwse ruïne van de oostvleugel en de jaren '30 ruïne van de noordvleugel.

3

Kwaliteiten en Knelpunten

Een beschrijving van de huidige ruimtelijke kwaliteiten en knelpunten geeft inzicht in de opgave voor het gebied. Bij de beschrijving wordt ook weer onderscheid gemaakt tussen de drie schaalniveaus: het kasteellandschap, het kasteelterrein, en de ruïne. Per schaalniveau worden eerst de kwaliteiten benoemd, vervolgens de knelpunten.

3.1 Kwaliteiten Kasteellandschap

+ **Groene parel tussen Asten en Heusden**

Het landgoed Asten vormt een open groene zone (een buffer) tussen Asten en Heusden. Daarbinnen neemt het kasteel een centrale positie in. Het gebied ligt op loopafstand van beide kernen, en vormt daarmee (in potentie) een aantrekkelijk uitloopgebied voor inwoners uit beide dorpen.

+ **Landgoedsfeer**

Hier en daar is de sfeer van een oud landgoed nog duidelijk herkenbaar. Monumentale lanen, loofbossen, weilanden en akkers creëren op bepaalde plekken een idyllisch landschap.

+ **Voordeldonksche Broekloop als ruggengraat**

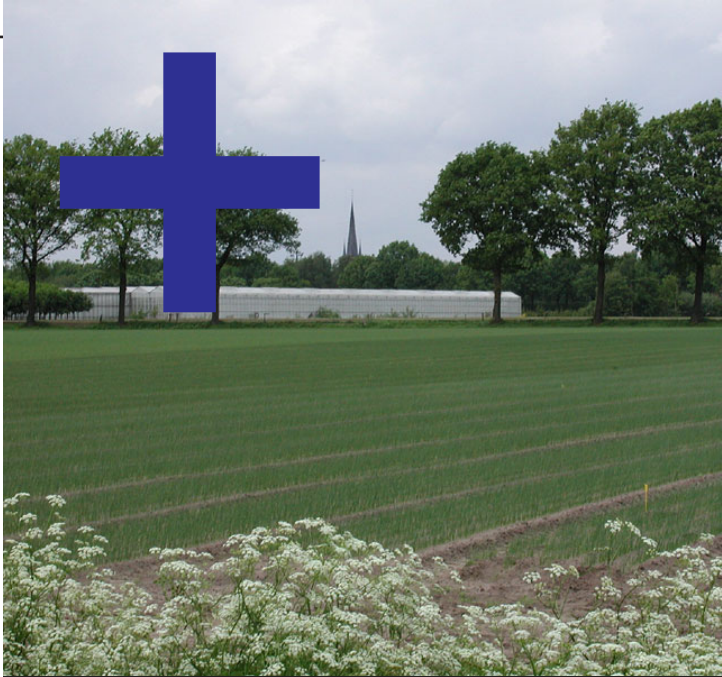
De Voordeldonksche Broekloop doorstroomt het kasteellandschap van oost naar west. De beek vormt de (historische) structuurdrager van het landgoed. De Broekloop markeert de laagte en vormt een verbindende factor in de groen wereld tussen Asten en Heusden.

+ **Bijzondere beplanting**

Verspreid over het gebied komen bijzondere, beeldbepalende groenelementen voor. Het gaat hierbij o.a. om een aantal monumentale solitaire bomen langs de broekloop, de diverse lange statige eikenlanen en de bomenrij van de "De Twaalf Apostelen".

+ **Cultuurhistorische relictten**

Rondom het kasteel zijn allerlei interessante cultuurhistorische relictten aanwezig zoals de locaties van de voormalige pachtboerderijen, de oude bolle akkers, stijlranden en de visvijvers nabij de oude Middenhoeve.

**groene parel tussen Asten en heusden
bijzondere beplanting; De twaalf Apostelen**

**rijk aan cultuurhistorie (visvijvers bij de Middenhoeve)
landgoedsfeer**

herkenbaarheid beekdal
verstoorde zichtrelaties

aansluiting op Aa-dal
fragmentarische groenstructuur/inpassing kassen problematisch

3.2 Knelpunten Kasteellandschap

- Herkenbaarheid Beekdal

In de 14e eeuw heeft men "Het Huis Asten" bewust gesitueerd in het natte dal van de Aa. Op dit moment is de omgeving van het kasteel niet meer herkenbaar als een beekdal. Dit heeft verschillende redenen.

- Door de verbeterde ontwatering van de lage gronden zijn deze gronden droog genoeg geworden voor andere vormen van gebruik dan weide. Akkerbouw (gladiolen, sperziebonen, prei, kerstdennen) en glastuinbouw zijn mogelijk geworden. Het grondgebruik van de lager gelegen gronden onderscheidt zich daarmee niet meer van de hoger gelegen gronden
- Ook in beplanting is het onderscheid tussen hoog en laag verdwenen. Boomsoorten die typisch zijn voor nattere gronden zoals Populier, Wilg, Els en Meidoorn zijn grotendeels verdwenen en zijn hier en daar vervangen door Sparren, Laurierkers en Conifeer.
- De rioolzuiveringsinstallatie en de glastuinbouwbedrijven langs de Waardjesweg snijden het landgoed Asten ruimtelijk en functioneel (ecologisch, recreatief) af van het Aa-dal. De smalle opening tussen de kassen, waardoor de Voordeldonksche Broekloop stroomt is dichtgezet met populieren en wilgenbossen.
- Ten westen van het kasteel Asten is de Voordeldonkse Broekloop zeer smal en ligt zij diep in het landschap. De broekloop is daardoor moeilijk herkenbaar. Door de smalle en steile oevers is de ecologische betekenis van de broekloop beperkt.

- Zichtrelaties tussen kasteel en landschap

Beplanting in de vorm van struwelen, bossen en tuinen ontnemt het zicht vanuit het landschap op de ruïne en de voorburcht. Oude zichtlijnen, zoals die vanaf de weg Asten-Heusden richting voorburcht of vanaf het kasteel richting de kerktoren van Asten, zijn dichtgegroeid of zullen weldra dichtgroeien. Het kasteel Asten verstopt zich achter het groen en is voor de argeloze voorbijganger vrijwel niet meer zichtbaar. Het kasteel als kern van het landgoed is niet meer duidelijk herkenbaar.

- Fragmentarische groenstructuur

Het stelsel van lanen vertoont op verschillende plekken gaten. Voor een deel wordt dit veroorzaakt door natuurlijke uitval, maar deels ook door schaalvergroting binnen de landbouw. Ook het zeer hoog opkronen van de bomen heeft bijgedragen aan een te grote transparantie van de lanen. Ondanks dat het oorspronkelijke stelsel van lanen nog grotendeels intact is, bezit het niet meer de "grandeur" die bij een landgoed past. Ook de samenbindende kracht van het lanenstelsel, die de verschillende onderdelen van het landgoed aaneen smeedt, is niet meer sterk aanwezig.

- Dorpsranden

Met name de overgang van het dorp Heusden naar het landschap voegt weinig kwaliteiten toe aan het landschap. De zeer diverse architectuur en de rommelige achterkant van de bebouwing met schuttingen en schuurtjes is al van verre zichtbaar en is mede bepalend voor de sfeer van het landgoed.

Asten ligt grotendeels verstopt achter de N609. Voor een belangrijk deel ligt hier ook een geluidswal naast waardoor ook in ruimtelijke zin er geen relatie met het landschap is.

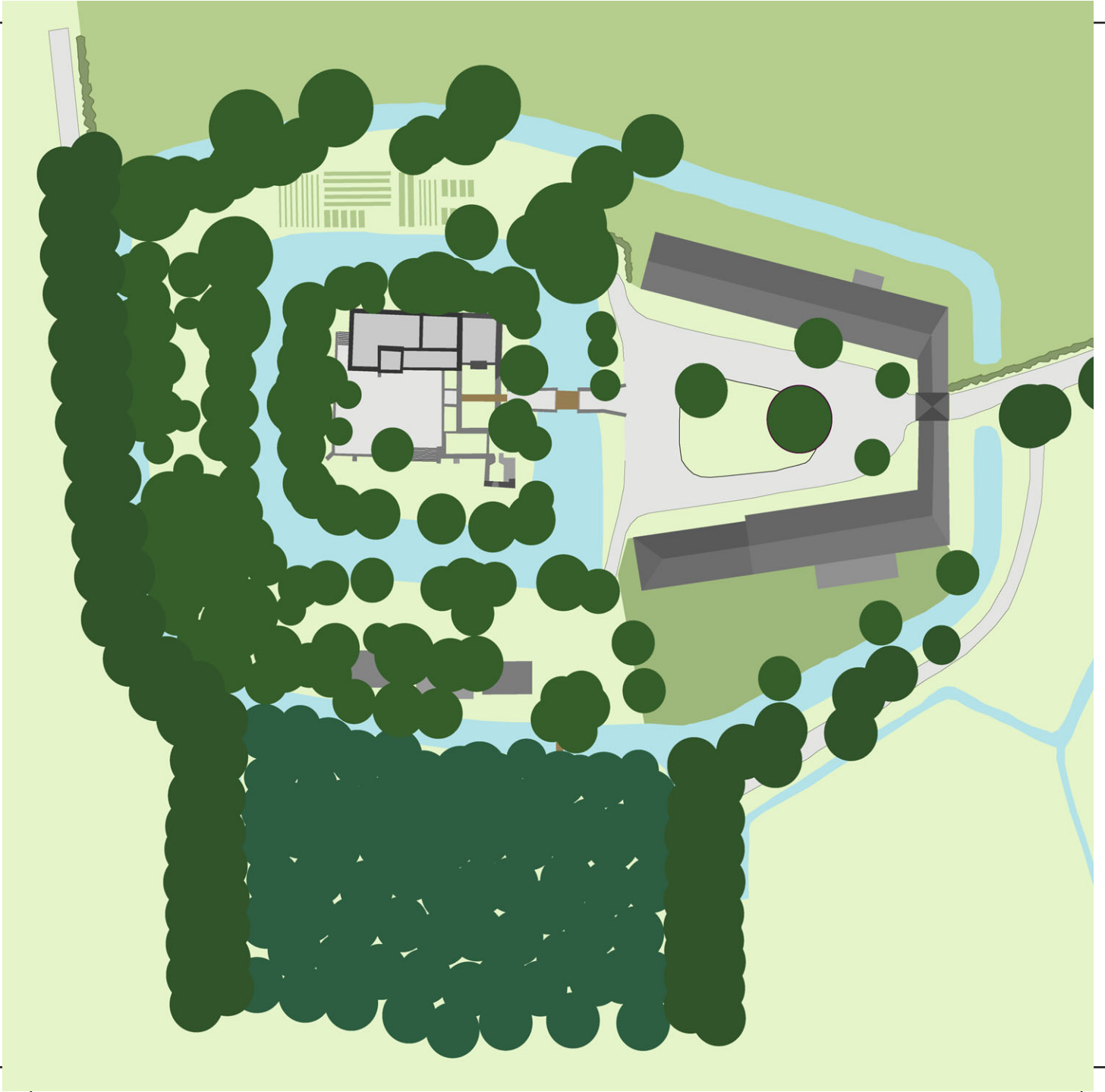
- Inpassing Glastuinbouw

Zeer opvallend in het landschap zijn de glastuinbouwcomplexen die grenzen aan het landgoed. Hun harde, technisch functionele uiterlijk vormt een contrast met de idyllische wereld van het landgoed. De grote omvang van het areaal aan glastuinbouw maakt het onmogelijk en ook onwenselijk om het geheel te verstoppen. Wel is het noodzakelijk meer aandacht te besteden aan de vormgeving van de overgangen tussen kassengebied en landschap, zodat deze relatief nieuwe ontwikkeling op een betere manier wordt ingepast.

- Toegankelijkheid

De toegankelijkheid van het kasteellandschap voor recreanten laat te wensen over.

Een aantal paden zoals de zuidelijke Kasteellaan en een deel van het schouwpad langs de Voordeldonksche Broekloop zijn niet openbaar toegankelijk waardoor de mogelijkheden voor een aantrekkelijk ommetje worden beperkt. Aantrekkelijke wandel- en fietsroutes naar de woongebieden ontbreken. Het oude voetpad uit 1900 is verdwenen, de zuidelijke rondweg om Asten vormt een barrière, en fietsers en voetgangers moeten de weg delen met autogebruikers. De betekenis van het gebied voor recreanten is daardoor beperkt, de potenties van een aantrekkelijk uitloopgebied worden niet ten volle benut.

3.3 Kwaliteiten Kasteelterrein

+ **Ruimtelijke sequentie**

Wanneer men het complex via de kasteellaan betreedt, ontvouwt zich een interessante sequentie aan ruimtelijke sferen. Allereerst de oprijlaan, dan het poortgebouw van de voorburcht, vervolgens de binnenplaats met de rode beuk, de passage van de binnen-gracht en tenslotte als hoogtepunt de ruïne.

+ **Bijzonder historisch ensemble**

Eeuwenlang is er naar eigen goeddunken van de kasteelheer en anderen gebouwd, verbouwd en gesloopt aan het kasteel. Al deze ontwikkelingen hebben samen geleid tot het huidige unieke ensemble van voorburcht, ruïne, kasteelbos en dubbele omgrachting. De sporen uit het verleden zijn nog volop zichtbaar; achter iedere steen zit bij wijzen van spreken nog een verhaal.

+ **Poortgebouw voorburcht**

Het markante poortgebouw van de voorburcht is het feitelijke beeldmerk voor het kasteelcomplex en vormt een belangrijke identiteitsdrager van Asten en Heusden. Het torentje is vanuit de omgeving zichtbaar en is daarmee de *eye-catcher* voor het historische ensemble dat hierachter schuilgaat.

+ **Laanstructuren**

De laanstructuren rondom het kasteelterrein verschaffen het de allure van een landgoed. Ze vormen een sterk ruimtelijk kader waarbinnen de verschillende onderdelen van het kasteelterrein een plek hebben. De oprijlaan vormt zowel in functionele als in ruimtelijke zin een belangrijke verbinding tussen kasteelcomplex en de doorgaande weg.

ruimtelijke sequentie: laan
binnenplaats

poortgebouw
ruïne

betekeniskasteelbos
functionaliteit buitenruimte

groene waas

3.4 Knelpunten Kasteelterrein

- **'Groene waas'**

Door de hier en daar zeer weelderige (onder)beplanting wordt het zicht op ruïne en voorburcht ontnomen. Daarnaast draagt de huidige beplanting bij aan het geleidelijk vervagen van het onderscheid tussen de verschillende onderdelen van het complex. Door de identieke beplanting van loofbomen, onderbegroeiing en klimop worden verschillen genivelleerd; de ruimte rondom de ruïne onderscheidt zich minimaal van de omliggende terreinen zoals de ruimte tussen de grachten en het kasteelbos. De van oorsprong heldere opbouw van het kasteelterrein is niet meer altijd duidelijk.

- **Toegankelijkheid**

In principe is het totale kasteelterrein niet toegankelijk voor bezoekers. Toegang tot de binnenplaats, ruïne en kasteelbos is alleen mogelijk op afspraak. Knelpunten die te maken hebben met een grotere toegankelijkheid van het gebied hangen samen met de kwetsbaarheid van de ruïne en de behoefte aan privacy bij de bewoners van de voorburcht. In de huidige situatie is het voor bezoekers mogelijk om via de Kasteellaan linksom rond het kasteelbos te wandelen.

- **Betekenis van het kasteelbos**

Tot omstreeks 1950 was het huidige kasteelbos in gebruik als boomgaard, moestuin en akker. Daarmee vervulde dit terrein een duidelijke functie binnen het landgoed. Het huidige kasteelbos daarentegen hangt er een beetje bij. Een duidelijke functie ontbreekt, het bos mist allure door de dichte onderbegroeiing. Een visuele relatie met de rest van het complex (m.n. de ruïne) ontbreekt eveneens.

- **Functionaliteit buitenruimte**

Tot aan de jaren tachtig had de voorburcht hoofdzakelijk een agrarische functie. Inmiddels is de totale voorburcht verbouwd en geschikt gemaakt voor bewoning voor in totaal tien gezinnen. In de loop der jaren zijn rondom de voorburcht allerlei noodzakelijke voorzieningen t.b.v. van de bewoners gesitueerd. Parkeerplaatsen, fietsenstallingen, houtopslag, en een moestuin liggen verspreid over het terrein. De vormgeving en situering van deze voorzieningen is weinig zorgvuldig en doet afbreuk aan de identiteit van het historische ensemble.

- Gracht

De continuïteit van de gracht is bij de entree onderbroken; hier is het water gedeeltelijk gedempt en is in plaats van een brug een grondlichaam gemaakt. Het karakter en de herkenbaarheid van de burcht als een verstrekte positie, omgeven door water, heeft hiermee aan betekenis ingeboet.

3.5 Kwaliteiten Kasteelruïne

+ Symbiose rood & groen

Bijzonder voor de ruïne van kasteel Asten is de combinatie tussen groen en steen. De ruïne is gedeeltelijk begroeid met o.a. klimop. Dit levert bijzondere beelden op; een groen dak op de restanten van de traptoren en een haast romantisch beeld van overwoekerde restanten van een ooit imposant kasteel. De symbiose tussen rood en groen leidt tot het mysterieuze beeld van een bouwwerk in verval, overgenomen door de natuur. Het is het archetypische van een ruïne, in tegenstelling tot de hard en kaal geconsolideerde ruïnes zoals we die elders vaak zien.

+ Historische gelaagdheid

De ruïne kent diverse bouwfasen, en deze maken de ruïne aantrekkelijk. Te onderscheiden zijn metselwerk uit 1430, 1575-1625, 18de eeuw en de periode 1935-1942. Tevens is het metselwerk van de kleinschalige consolidatie uit 1998 herkenbaar. De ruïne wordt hierdoor gekenmerkt door een bijzondere gelaagdheid; de verschillende tijdslagen zijn herkenbaar en hierdoor wordt het verhaal achter de ruïne afleesbaar aan het bouwwerk.

+ Bijzondere elementen

Met name in de 15de-eeuwse oostvleugel zijn nog diverse bijzondere elementen zichtbaar. Het gaat hierbij o.a. om broodloventjes, kaarsnissen, muurnissen, restanten van een gootsteen, schouwen en een markante geprofileerde dagkant van de vroegere poortdoorgang. De elementen zijn kwetsbaar, maar essentieel voor de beleving en historische leesbaarheid van de ruïne.

3.6 Knelpunten Kasteelruïne

- Ruïne onzichtbaar

Er is sprake van een gevoelige balans tussen begroeiing enerzijds en zichtbaarheid van de ruïne anderzijds. In de huidige situatie is de begroeiing plaatselijk dusdanig sterk uitgegroeid dat de beleving van de ruïne in het gedrang komt.

Zeker van buiten de grachten gezien is de ruïne nauwelijks zichtbaar door de begroeiing met klimop in combinatie met een vrij dichte boom- en struweelbeplanting op het ruïne-eiland.

- Groen bedreigt rood

De forse klimop op de hogere delen van de noordvleugel vormen een grote belasting voor o.a. de trapgevel en de schoorstenen. Bij wind ontstaat een grote windbelasting op die hoge delen. Juist deze schoorstenen en trapgevel missen elke vorm van stabiliteit, aangezien de oorspronkelijke gordingen en dakvlakken sinds de brand van 1944 ontbreken. Daarnaast vormt ook de aanwezige boombeplanting een mogelijk risico. Op het eiland van de ruïne staan relatief veel niet-duurzame soorten als populier en els. De kans op

takbreuk of omwaaien van doorgeschoten exemplaren is zeer zeker aanwezig. Hierbij is de kans groot dat de ruïne beschadigd zal worden.

- Verval

Door de brand van 1944 zijn alle balklagen verdwenen. Deze zorgden voor de dwarssterkte en stabiliteit in het gebouw. Het metselwerk scheurt overal verticaal, met name op de zwakkere plaatsen, zoals de borstweringen tussen de ramen en deuren. Diverse in de jaren '80 van de vorige eeuw vrijgegraven muurdelen blijven kwetsbaar voor vorstschade. Met name de oventjes in de oostvleugel hebben erg te lijden van de vocht- en vorstschade. Ondanks de consolidatiewerken in 1998 gaat het verval verder van de zachte 15de-eeuwse stenen. De toen aangebrachte grasplaggen, die voor een vochtregulerende werking moeten zorgen, bieden bij deze opgegraven muurdelen geen afdoende bescherming. De overige, hogere 15de-eeuwse muurdelen lijken zich wel goed te houden.

- Leesbaarheid

De eerder genoemde markante elementen in de oostvleugel, zoals de oventjes, kaarsnissen, muurnissen en gootsteen zijn de laatste schamele resten die de betekenis aan deze vleugel geven en wijzen op de oorspronkelijke functie : een keuken. De gootsteen is er niet meer, slechts de plaats is aanwijsbaar. Ook de met zand afgedekte vloer, waarin een afvoergoot was opgenomen, is niet zichtbaar. Vrijgraven van de vloer zou direct het verval bespoedigen, gezien de extreme gevoeligheid van opgegraven baksteenwerk voor vorstschade. Andere mogelijkheden om de leesbaarheid te vergroten zouden bezien moeten worden.

- Toegankelijkheid.

De toegankelijkheid bij deze ruïne is een knelpunt. Thans is de ruïne beperkt toegankelijk. Groepen kunnen op afspraak de ruïne onder begeleiding bezoeken. Hierdoor worden bijvoorbeeld onaangekondigde dagjesmensen geweerd, en wordt grootschalig toerisme vermeden. Om de band tussen de bevolking uit Asten en Heusden met het kasteel te versterken zou een ruimere openstelling denkbaar zijn.

Anderzijds is juist die beperkte openstelling het behoud van de ruïne. Met name de lagere 15de-eeuwse muurresten van de oostvleugel zijn het meest kwetsbaar voor klauterende kinderen en vrij rondlopende bezoekers. De ongecontroleerde toegankelijkheid in de periode 1850-1935 heeft geleid tot de sloop van het kasteel, op de kelders en traptoren na. Verder zouden ingrepen om de veiligheid te vergroten van de ruïne, de kwaliteit van diezelfde ruïne weer aantasten. Gedacht moet dan worden aan harde consolidaties van de bovenzijde van de muren.

4

Ontwikkelingen

In de nabijheid van het kasteel spelen allerlei toekomstige ontwikkelingen die in meer of mindere mate invloed zullen hebben op het aanzien van het landschap. Waar mogelijk en wenselijk moet men deze ontwikkelingen aangrijpen om nieuwe kwaliteiten te realiseren.

Streekplan en Reconstructieplan de Peel

Het gebied rondom het kasteel is in het concept reconstructieplan aangegeven als extensiveringsgebied. Dit betekent dat het primaat ligt bij wonen of natuur en dat uitbreiding, hervestiging of nieuwvestiging van intensieve veehouderij onmogelijk wordt gemaakt. Verder wordt de Voordeldonkse Broekloop aangemerkt als ecologische verbindingszone. Dit laatste komt overeen met het Bestemmingsplan maar wijkt enigszins af van het Streekplan waar sprake is van een *droge* ecologische verbinding tussen De Bergen en de Dennendijkse Bossen. Deze ecologische verbinding ligt rondom de meest oostelijke loop van de Broekloop te midden van een gebied dat in het reconstructieplan wordt aangemerkt als landbouwontwikkelingsgebied. Hier ligt het primaat bij de landbouw en is er extra ruimte voor intensieve veehouderij. De diverse overheden (gemeente, waterschap, provincie en reconstructiecommissie) geven vooralsnog prioriteit aan de realisatie van de ecologische verbindingszone langs de Aa.

Toekomstvisie Asten

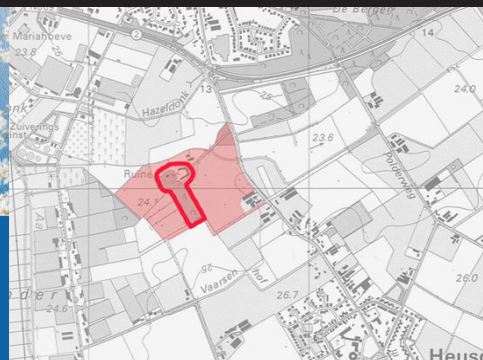
In de Toekomstvisie 2020 die op dit moment ontwikkeld wordt, bepaalt de gemeente haar koers voor de langere termijn. Ten aanzien van het Masterplan Asten zijn de volgende punten van belang:

- Voordeldonkse Broekloop vormt een ecologische verbinding omgeven door kwel en infiltratie gebieden.
- Ten zuiden van Asten treedt verdere verstedelijking op, begrensd door een nieuwe rondweg naar Someren, dwars door kasteellandschap.
- Ten westen van het kasteellandschap wordt glastuinbouw uitgeplaatst en ingeruild voor nieuwe landgoederen. Dit is momenteel een punt van discussie, omdat de locatie op dit moment is aangewezen als glastuinbouwvestigingsgebied, waardoor er ook in de nabije toekomst nog nieuwe kassen gebouwd zullen worden. Ten zuidoosten van het kasteel wordt de huidige glastuinbouw gehandhaafd.

Ecologische Hoofdstructuur langs de Voordeldonsche Broekloop in aansluiting op de Aa

Glastuinbouwontwikkelingsgebieden

'Ruimte voor Ruimte' woonwijk ten zuiden van Heusden
Toekomstvisie Asten

Historische Buitenplaats

Ruimte voor Ruimte

Ten noorden van Heusden wordt binnenkort een nieuwbouwwijk met 23 ruime kavels gerealiseerd, in het kader van de zogenaamde "ruimte voor ruimte" regeling. In de wervende verkoopbrochure wordt nadrukkelijk een plan- en zichtrelatie gelegd met de het kasteel. De nabijheid van het kasteel Asten zou een meerwaarde vormen.

Historische Buitenplaats

Het kasteelterrein en een deel van de omliggende gronden zijn in 2002 voorgedragen als Historische Buitenplaats. Deze voorbescherming betekent dat, ingevolge artikel 5 van de Monumentenwet 1988, voor iedere wijziging aan het complex een monumenten vergunning moet worden aangevraagd bij B&W van Asten. Een voorstel van de gemeente tot aanpassing van de begrenzing maakt op dit moment onderdeel uit van de procedure ten behoeve van de definitieve bescherming als bedoeld in artikel 6 of artikel 7 van de Monumentenwet 1988.

Riolering buitengebied

Op dit moment is er geen aansluiting van het kasteelcomplex op het rioleringsnetwerk. Aanleg riolering wordt voorzien in 2004 of 2005.

Biografie van Peelland

Deze studie van Jan Kolen (Vrije Universiteit Amsterdam) brengt de cultuurhistorische hoofdstructuur van Peelland in beeld en geeft daarbij een uitvoerige beschrijving van "het groene cultuurlandschap ten zuiden van Asten". De historische gelaagdheid rondom het kasteel en langs het stroomdallandschap vragen om een aanpassing van de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant en, bovenal, om een zorgvuldig behoud en beheer van het bodemarchief. Dit impliceert een archeologische toetsing van het Masterplan door de Stichting Archeologisch Samenwerkingsverband Gewest Helmond e.o. (SAS) in overleg met de ROB.

